

Csata Zsombor

Ifjúságcentrizmus és politikai attitűdök az erdélyi középiskolások körében¹

Bevezető

A posztkommunista társadalmakban az ifjúságszociológiai vizsgálódások központi témáját az ifjúság társadalmi szerkezetben elfoglalt helyének változása képezi. Nyugat-Európában végzett korábbi kutatások azt igazolják, hogy ezek a változások nem ragadhatóak meg pusztán csak a makrotársadalmi folyamatok mentén, az ifjúságot egyre inkább a társadalom önálló, autonóm, sajátos társadalmi orientációval bíró szegmensének kell tekinteni, amely a maga során ezen folyamatok alakítójává, a felnőtt társadalom számára is modellteremtővé válik. Az ifjúság társadalmi helyzetében bekövetkezett változások az „ifjúsági korszakváltás” néven ismertek, melynek dimenziói között szerepel a nemzedéki alapú szerveződés, az ifjúság autonómiájának, önállóságának a megnövekedése, az ifjúsági kultúra térhódítása, a fiatalok és a felnőttek közötti konfliktusok felerősödése stb. (Gábor, 1993)

Ennek a konfliktusnak a mutatója az „ifjúságcentrizmus”, amely a következő további dimenziók mentén írható le:

- a szülői befolyás elutasítása és erőteljes közeledés a generációs csoportok irányába
- a „felnőtt társadalmak” intézményei (család, állam) és ezek képviselőinek (szülők, politikusok, rendőrség) bírálata
- generációk közötti törés
- az ifjúságnak a „felnőtt világgal” szembeni szembeszegülésébe vetett hit (Watts - Zinnecker, 1993)

A legfontosabb probléma amely e tanulmány keretén belül terítékre kerül, a fent említett összetevők elemzése; kérdésünk ezzel kapcsolatban az, hogy a fenti dimenziók közül melyek a legrelevánsabbak, amikor az általunk vizsgált fiatalok ifjúságcentrizmusáról beszélünk: az ifjúságcentrizmus valójában az önállósodásra való törekvés megnyilvánulása-e, ezzel kapcsolatosan pedig a szülői és „felnőtt” intézményi ellenőrzés bírálata-e csupán – mely elszigetelt és egyéni tapasztalatokon alapul – vagy pedig specifikusan az ifjúságra jellemző törekvések és önszerveződő generációs csoportok formájában konkrét formát is ölt.

Ennek az alaphipotézisnek a felülvizsgálata mellett megpróbáljuk feltárni, hogy létezik-e különbség a fiatalok körében az „ifjúságcentrizmus” tekintetében a különböző személyi változók (életkor, a nem, a lakhely, a szülők iskolai végzettsége, anyagi háttér) alapján.

Az elemzés utolsó fázisában az „ifjúságcentrizmus” és a diákok politikai toleranciája közötti viszonyra kívántunk reflektálni, konkrétan a többi együtt élő nemzet elfogadásával kapcsolatos mutató és az ifjúságcentrizmus összefüggéseit vizsgáljuk.

¹ A kutatás négy erdélyi városban (Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagyvárad és Szatmár) zajlott, ennél fogva mintánk csak ezen városok középiskolásaira reprezentatív.

Az elemzés logikáját követve, a tanulmányt az „ifjúságcentrizmus” és a személyi változók összefüggéseire vonatkozó adatok rövid bemutatásával kezdjük, ezt követően részletesen foglalkozunk a fent vázolt alaphipotézis vizsgálatával, végül a politikai tolerancia és az „ifjúságcentrizmus” közötti összefüggések néhány vonatkozását tárgyaljuk. Tekintettel arra, hogy az elemzés egy erdélyi középiskolások körében végzett, interetnikus viszonyokat vizsgáló átfogó kutatás szerves részét képezi – a román és magyar populáció a mintában nagyjából egyforma arányban van jelen: 45,1% illetve 53,1%-ban – egyes részeredmények csak az összehasonlítás révén nyernek értelmet emiatt a tanulmány során párhuzamosan, az illető almintán belül kerülnek bemutatásra.

Ifjúságcentrizmus a személyi változók függvényében

A személyi változók és az „ifjúságcentrizmus” közötti viszony vizsgálatára kétféle módszert alkalmaztunk: először az ifjúságcentrizmus-mutató² átlagértékeit hasonlítottuk össze a fent említett változók itemjei alapján. A következő ábra a nem és lakhely szerinti összehasonlítások eredményeit mutatja:

1. táblázat

Az ifjúságcentrizmus-mutató átlagértékei az egyes személyi változók függvényében (átlagértékek)

		Teljes minta	Román almintá	Magyar almintá	Átlagok közötti különbségek
Nem	férfi	38,33	37,49	37,56	- 0,01
	nő	37,64	37,61	38,18	0,57
Lakhely	falu	36,64	36,49	37,32	0,44
	város	38,30	37,57	38,56	0,99
	Összesen		38,61	37,54	1,07

A táblázatban megjelenő ifjúságcentrizmus-értékek a különböző alminták szerint csekély eltérést mutatnak (a románok ifjúságcentristábbak, mint a magyarok, a falusiak kevésbé, mint a városiak, és így tovább). Ezt az összehasonlítást más személyi változók mentén is elvégeztük (életkor, a szülők iskolai végzettsége, az anyagi helyzet, felekezeti hovatartozás stb.), azonban mind a regresszióelemzés, mind a T-teszt alkalmazása azt igazolta, hogy a különbségek csupán az életkor-változó³ és csak a magyar részmintá esetén szignifikánsak (az ifjúságcentrizmus az életkorral együtt nő, a regressziós együttható értéke 0,147).

Az ifjúságcentrizmus személyi változók mentén történő mélyrehatóbb elemzésére a mintánkat az ifjúságcentrizmus-értékek alapján kvartilis csoportokra osztottuk. Ha a szélső csoportokat (legkevésbé „ifjúságcentrista” és leginkább „ifjúságcentrista”, a továbbiakban: „felnőtt-centrista” valamint „ifjúságcentrista”) a minta többi részéhez viszonyítjuk, további szignifikáns összefüggéseket kapunk, amelyet a következő táblázatban szemléltetünk:

² Az ifjúságcentrizmus-mutató részletesebb bemutatását lásd a tanulmány végén

³ Megjegyzendő, hogy a megkérdezettek 14 és 18 év közöttiek; tekintetbe véve a serdülőkorra sajátosan jellemző személyiségbeli változásokat, az „ifjúságcentrizmus” értékeinek az életkorral való emelkedése nyilvánvalónak tűnik.

2. táblázat

Az ifjúságcentrizmus és az egyes személyi változók közötti viszony (regressziós együtthatók)

	„Felnőtt-centristák”		„ifjúságcentristák”	
	Román alminta	Magyar alminta	Román alminta	Magyar alminta
Kor	-0,014	-0,170	0,061	0,057
Nem (férfi/nő)	-0,108	0,037	0,040	0,050
Lakhely (falu/város)	-0,019	-0,078	0,037	0,085
Apa iskolai végzettsége	-0,091	-0,075	-0,001	0,033
Anyagi helyzet	-0,080	-0,036	-0,020	0,009
Nemzetiség (román/magyar)		0,073		-0,050

kiemelttel: szignifikáns összefüggés

Ha a táblázatban megjelenő regressziós együtthatókat vizsgáljuk, megfigyelhető, hogy a magyar rész minta esetében az „ifjúságcentrizmus” és az életkor közötti pozitív kapcsolat kialakításában a „felnőtt-centristák” vesznek részt nagyobb arányban (a korrelációs együttható: 0,170, szignifikáns), ami azt jelenti, hogy a lineáris kapcsolat nem annyira az idősebbek magasabb, mind inkább a fiatalabbak alacsonyabb ifjúságcentrizmus-értékeinek tulajdonítható.

További érdekes észrevétel, hogy az „ifjúságcentristák” inkább alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyerekei és rosszabb anyagi háttérrel rendelkező családokból kerülnek ki; ez a tendencia inkább a román almintára jellemző, akárcsak az is, hogy a fiúk többségben vannak a felnőttcentristák körében. Végezetül megállapítható, hogy a románok a „felnőtt-centristák” körében alul-, az „ifjúságcentristák” körében pedig felülreprezentáltak: Megjegyzendő azonban, hogy az imént említett összefüggések nem szignifikánsak, emiatt empirikus érvényességük ellenőrzéséhez további vizsgálatok szükségesek.

Az ifjúságcentrizmus dimenziói a vizsgált középiskolások körében

Az ifjúságcentrizmus valamint a személyi változók összefüggései nem mondanak sokat a vizsgált középiskolásokra jellemző ifjúságcentrizmus dimenzióiról, melyet elemzésünk központi témájaként jelöltünk ki a dolgozat elején.

Az alábbiakban az ott említett hipotézisek vizsgálatára teszünk kísérletet, összevetve az ifjúságcentrizmus-értékeket az alábbi változókkal:

- a. a fiatalok kapcsolathálója: itt a központi kérdésünk arra vonatkozik, hogy a különböző élethelyzetekben a fiatalok számára mi jelenik meg referenciacsoportként, a szülők vagy a generációs csoportok; ezek közül melyik funkcionál modellként a különböző cselekvési helyzetekben
- b. a középiskolások egzisztenciális és magánéleti önállósodása; a felnőtt társadalom intézményeivel szembeni attitűd és a szervezeti életben való részvétel

A.

Ami az ifjúságcentrizmus és a fiatalok kapcsolati struktúrája közötti összefüggést illeti, vizsgálatunkban több kérdés elemzésére alapoztunk: először is, az alanyokat bizalmasaikról kérdeztük („Ha valamilyen személyes problémád van,

kivel beszéled meg?") – itt három választási lehetőség közül az első kettőt vettük figyelembe, amiből két összevont változót képeztünk: egyet az említett személyek korára, egyet a kapcsolatok típusára vonatkozóan (felnöttekkel: szülők, tanárok vagy a barátokkal), amelyet a lineáris regresszió módszerével az ifjúságcentrizmus-skála értékeivel vetettünk össze. Az eredmények a várható összefüggéseket igazolták: az ifjúságcentristább alanyok bizalmasaikat inkább a hozzájuk hasonló korúak csoportjából választják (barát, iskolatárs), az ifjúságcentrizmus-érték növekedésével mind a magyar, mind a román középiskolások esetében szignifikánsan csökken a választott személyek életkora (regressziós együtthatók: 0,123 a magyar illetve 0,190 a román mintán az első választott személy esetében valamint 0,290, illetve 0,163 a másodikéban). A szélső csoportokat vizsgálva, szignifikáns összefüggés csak az „ifjúságcentristák” esetében mutatkozik, ami az előző eredménnyel összevetve annyit jelent, hogy egyértelműbb a hasonló korúak bizalmasként való választása az ifjúságcentristák körében, mint a felnötteké a „felnött-centristák” esetében (lásd 3. táblázat, első két sor). Ugyanezeket a számításokat végeztük el sorban a megbeszéltek témák szerint is (A „Kikkel szoktál beszélni az alábbi dolgokról?” kérdésre adott válaszok: 1. felnöttekkel, 2. hozzám hasonló korú személyekkel - összevont itemek alapján), melynek eredményeit az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

3. táblázat

	„Felnött-centristák”		„ifjúságcentristák”	
	román alminta	magyar alminta	román alminta	magyar alminta
1. személy	-0,050	-0,110	0,139	0,128
2. szemtély	-0,086	-0,123	0,081	0,149
iskolai problémákról	-0,067	-0,019	0,193	0,017
szerelemről	-0,083	-0,016	0,099	0,085
az ország jövőjéről	-0,044	0,052	-0,037	0,002
politikáról	-0,021	-0,078	0,048	0,059
vallásról	0,014	0,119	0,035	-0,116
kisebbségi kérdéstről	-0,016	0,052	0,018	0,002
történelemről	-0,096	-0,085	0,036	0,071

kiemelttel: szignifikáns összefüggés

Annak ellenére, hogy előzetes vizsgálataink⁴ azokat a szakirodalomban is ismert feltételezéseket igazolták, miszerint a referenciacsoportok kérdése a cselekvési helyzettől függ, a táblázat azt mutatja, hogy szempontjaink szerint ezek a különbségek nem szignifikánsak: a tendencia az, hogy a „felnött-centristák” szinte minden problémát a szüleikkel, az „ifjúságcentristák” inkább kortárs csoportbeli személyekkel beszélnek meg. E tekintetben kivételt képez a vallás, mint beszédtema a magyar alminta esetében, ez összefüggésben van azzal is, hogy a magyar „ifjúságcentristák” csoportja kevésbé vallásos⁵, mint a minta többi része, emiatt ez a téma leginkább a felnöttekkel való interakcióiban kerül elő.

További kérdésünk arra vonatkozik, hogy amennyiben az interakciók szintjén az ifjúságcentristák körében létezik egyfajta távolságtartás a felnöttekkel szemben, ennek az attitűdnek van-e egy, a szülői ellenőrzés irányában tanúsított kritikái komponense is. A kérdés megválaszolására az ifjúságcentrizmus-skála eredményeit

⁴ A tanulók kapcsolathálójával kapcsolatosan lásd Sólyom Andrea tanulmányát ebben a kötetben.

⁵ Körükben a -0.124 szignifikáns regresszió értéket regisztráltuk a templomlátogatás és az ifjúságcentrizmus-értékek között

összevetettük a magánéleti illetve az egzisztenciális önállósodást mérő⁶ mutatókkal. Az eredmények azt bizonyították, hogy ez az állítás csak a magyarok és csak a magánélet szférájára érvényes (mutatói: szexuális élet elkezdése, „akkor jönni-menni, amikor akarok”, „önállóan szórakozni menni”, „saját szakállamra nyári utazást szervezni” stb.), az egzisztenciális önállósodást illetően (itemek: „elköltözni a szülői házból, szülőktől függetlenül élni”, „megházasodni”, „anya/apa lenni”) nincsenek szignifikáns eltérések a „felnőtt-centristák” és az „ifjúságcentristák” között. A román ifjúságcentristák esetében tehát nem beszélhetünk a szülői befolyás egyértelmű elutasításáról; itt a fent említett témák kapcsán felmerülő vélemény- és attitűdbeli különbségek családon belüli „békés együttéléséről” van szó. Mindkét alminta esetében egyértelmű azonban az, hogy az ifjúságcentristák szüleikkel szembeni viszonya általában kevésbé közvetlen, mint a felnőtt-centristáké: az előbbiek kevesebbet kommunikálnak a felnőttekkel és kevésbé hajlandóak meghallgatni őket.

Az ebben a pontban megfogalmazott megállapítások alapján tehát azt lehet mondani, hogy a vizsgált középiskolai tanulók ifjúságcentrizmusának egyik fontos (ha nem éppen a legfontosabb) dimenziója a fiatalok-felnőtt világ kapcsolatának azon aspektusa, amely a szülők percepcióival szembeni közömbösségben vagy kritikai hozzáállásban, a szülői ellenőrzés elutasításában nyilvánul meg, attitűdök, amelyek leginkább elkülönült, családon belüli tapasztalatokon nyugszanak.

Ez a közömbös vagy negatív viszonyulás a felnőttek orientációival szemben a kortárs csoporttal való kapcsolatok felértékelődéséhez vezet. A megállapítás az általunk vizsgált fiatalokra vonatkozóan is érvényesnek bizonyult, empirikus érvényességét egyrészt a „bizalmas személy” választásra vonatkozó, imént bemutatott adatok (A „Ki a bizalmasod?” kérdésre adott válaszok eredményei), másrészt a kapcsolatok intenzitására vonatkozó kérdések eredményei igazolták. Az ifjúságcentristák csoportja hajlamosabb arra, hogy állandó baráti kört alakítson ki magának, akivel rendszeresen találkozik (korrelációérték 0,060 a magyarok, 0,156 a románok esetében). Alapvető különbség a román és a magyar alminta között abban mutatkozik, hogy míg a román ifjúságcentristák különféle szabadidős szolgáltatást vesznek igénybe (0,122 szignifikáns korrelációérték az ifjúságcentristák csoportjához való tartozás és a szabadidős tevékenységek változatossága között), a magyarok „visszahúzódtabbak”, barátaikkal általában csak egy-két szabadidős tevékenységen vesznek részt. Az eredmények alapján azt mondhatjuk tehát, hogy a magyar ifjúságcentristák szüleikhez való közömbös vagy kritikus viszonyulása kevésbé kompenzálódik a kortárs csoportjukkal való viszonyaikban, mint a románok esetén. Ebben a tanulmányban, megfelelő empirikus háttéranyag híján, a jelenség okaira vonatkozó kérdés egyelőre nyitva marad.

B.

A nyugat-európai fiatalok ifjúságcentrizmusának egy másik komponense az őket közvetlen módon ellenőrizni akaró társadalmi intézményekkel és azok képviselőivel szembeni kritikus hozzáállás, a „felnőtt” világgal való ellenszegülésbe vetett hit, párhuzamosan azokkal a törekvésekkel, amelyeket a fiatalok önálló, autonóm, erre a korcsoportra specifikusan jellemző kultúrával, értékorientációval, normarendszerrel rendelkező társadalmi rétegeként való öndefiníciójuk irányában tesznek és amelyek gyakran ezeket az igényeket kiszolgáló szubkulturális vagy szervezeti aktivitásban konkretizálódnak.

⁶ Ezzel a kérdéssel kapcsolatosan lásd bővebben Kiss Tamás tanulmányát ebben a kötetben

A kérdés, amelyet ebben a pontban megválaszolni készülünk, arra vonatkozik, hogy a nyugat-európai ifjúságcentrizmus ezen definíció szerinti komponense mennyire létező, valós dimenziója az általunk vizsgált középiskolások ifjúságcentrizmusának.

Ennek értelmében az ifjúságcentrizmus-skála eredményeit először a „felnőtt társadalom” intézményeivel (helyi önkormányzat, szakszervezet, hadsereg, kormány, rendőrség, tüntetés stb.) szembeni attitűdökkel vetettük össze, arra keresve a választ, hogy van-e kapcsolat az ifjúságcentrizmusértékek és a szimpatikusnak vagy antipatikusnak vélt intézmények gyakorisága és jellege között. Az eredmények azt mutatják – különösen a román alminta esetében, ahol 0,122 szignifikáns korrelációértéket regisztráltunk – hogy pozitív összefüggés létezik a skála értékei és azon intézmények száma között, amelyek nem szimpatikusak a fiatalok számára. Ha finomítjuk a képet, és a fiatalokat az ifjúságcentrizmus-skála értékei alapján négy egyenlő kategóriába soroljuk úgy tűnik, hogy a tételezett pozitív összefüggés valamelyik „szélső” csoportba való tartozás és az antipatikusnak vélt intézmények száma között nem szignifikáns. Ugyanezek a számítások külön-külön mindegyik intézményre vonatkozóan, az alábbi regresszióértékeket eredményezték:

4. táblázat

A tanulók viszonyulása a „felnőtt világ” intézményeihez a „felnőtt-centristák” illetve az „ifjúságcentristák” csoportjához való tartozás alapján (regressziós együtthatók)

	„Felnőtt-centristák”		„ifjúságcentristák”	
	román alminta	magyar alminta	román alminta	magyar alminta
Helyi önkormányzat	0,091	0,034	-0,153	0,010
Szakszervezet	0,131	-0,069	-0,030	-0,019
Sztrájk	-0,175	-0,032	0,118	0,105
Hadsereg	0,101	0,038	-0,054	0,008
Egyház	0,064	0,056	-0,078	-0,155
Politikusok	-0,022	0,049	0,036	0,052
Kormány	0,065	0,144	-0,032	-0,094
Rendőrség	0,135	0,110	-0,158	-0,152
Az ország elnöke	0,111	0,017	-0,130	-0,077
Parlament	0,029	0,176	-0,089	-0,110
Tüntetés	-0,132	-0,166	-0,168	0,113
A király	0,025	-0,048	-0,063	-0,021
Népi hagyományok	0,052	0,019	-0,085	-0,074

kiemelttel: szignifikáns összefüggések

Mindkét alminta esetén T-teszt próbát is végeztünk a „szélső” csoportok alapján és az eredmények azt mutatják, hogy ami a fent említett intézményekkel szembeni attitűdöt illeti, a magyarok és a románok analóg módon viselkednek: mindkét esetben szignifikáns különbségek mutatkoztak a „felnőtt-centristák” és az „ifjúságcentristák” között a sztrájk, a tüntetés (antipatikusabb a „felnőtt centristák”, szimpatikusabb az ifjúságcentristák számára) illetve a rendőrség és az ország elnöke (antipatikusabb az ifjúságcentristák, szimpatikusabb a „felnőtt-centristák” számára). Ezenkívül negatív összefüggést regisztráltunk a magyar alminta esetében az ifjúságcentrizmus-érték növekedése és az egyházzal szembeni pozitív attitűd között.

A fenti megállapítások következtetéseképpen elmondhatjuk, hogy a magyar és román ifjúságcentristák viszonyulása a különböző „felnőtt társadalmi” intézményekhez, megnyilvánulásukhoz lényegesen különbözik az almintabeli átlagoktól, alapvető

jellegetességeként említhetjük a tiltakozó jellegű megnyilvánulásokkal szembeni pozitív beállítódást, ami arra utal, hogy az ifjúságcentristák körében az intézményi kontroll elutasítása a tiltakozás lázadó formái iránti szimpátiával kapcsolódik össze. Ezzel kapcsolatos az az észrevétel is, hogy az ifjúság-centristák alcsoportjának egyértelműen negatív a viszonyulása a rendfenntartó intézménnyel, valamint az ország politikai-gazdasági helyzetét, a társadalmi rendet szimbolikusan reprezentáló államelnökkel szemben, a tendencia szintjén továbbá megjelenik a kormánnyal, a parlamenttel valamint az egyházzal és a népi hagyományokkal kapcsolatos negatív attitűd, e két utóbbi csak a magyar ifjúságcentristák körében. Úgy tűnik, hogy a politikai intézményekkel szembeni negatív viszonyulás markánsabb jegye a magyar középiskolások ifjúságcentrizmusának, a románok esetében az ezekkel kapcsolatos megítélések kevésbé függenek az ifjúságcentrizmus-értéktől. Ettől függetlenül általában a „felnőtt társadalom” intézményeivel szembeni kritikai attitűd az ifjúságcentrizmus valós dimenziójának tekinthető mindkét vizsgált alminta esetében.

Az alábbiakban arra a kérdésre keresünk választ, hogy ez a viszonyulás az egyes intézményekkel szemben csak a megítélés, az attitűdök szintjén nyilvánul-e meg, vagy pedig ezek alternatívájaként a fiatalokra specifikusan jellemző tevékenységekben, a különböző szabadidős vagy érdekképviseleti ifjúsági szervezetekben való aktivitás révén konkrét, szervezett formát is ölt. Tekintettel arra, hogy a 836 válaszadó közül csak 102 említette, hogy aktívan részt vesz ilyen jellegű klub, szervezet tevékenységében, különösebb statisztikai számítások nélkül a gyakoriságokat a következő táblázatba foglaltuk:

5. táblázat

Ifjúsági szervezetekben való részvétel az ifjúságcentrizmus-mutató alapján elkülönített kategóriákba való tartozás alapján (gyakoriságok)

Kategóriák*	Román alminta	Magyar alminta	Összesen
1	5	20	25
2	10	14	24
3	6	21	27
4	6	20	26
Összesen	27	75	102

*az ifjúságcentrizmus-értékek alapján elkülönített kvartilis kategóriák: 1. „felnőtt-centristák”... 4. „ifjúságcentristák”

A táblázatból az derül ki, hogy a magyar középiskolások szervezeti aktivitása intenzívebb (a 75 válaszadó közül 26 vallotta, hogy részt vesz valamely diák-érdekvédelmi szervezet aktivitásában), de sem a magyarok, sem a románok körében nem mutatkozik különbség az elkülönített kategóriákhoz való tartozás alapján. Az ifjúságcentristák csoportja e tekintetben nem aktívabb, mint a minta többi része; úgy tűnik, hogy ez a reprezentációs forma nem egy valós dimenziója a vizsgált erdélyi középiskolások ifjúságcentrizmusának.

Az ifjúságcentrizmus-mutató dimenzióinak érvényességét vizsgálva összegzőképpen azt a megállapítást fogalmazhatjuk meg, hogy az általunk vizsgált középiskolások ifjúságcentrizmusának fő komponense a felnőttek (különösképp a szülők) társadalmi orientációival, percepciójával kapcsolatos közömbösség vagy kritikus viszonyulás, melynek okait nem annyira emocionális tényezőkben – az ifjúságcentristák nem óhajtják az egzisztenciális önállósodást jobban, mint a minta többi része – hanem inkább a kölcsönös kommunikáció hiányában kereshetjük. Az erdélyi középiskolások ifjúságcentrizmusának másik komponense a felnőtt társadalom

intézményeivel, főként a politikai-adminisztratív szférával szembeni negatív hozzáállás, ami azonban az attitűdök szintjén marad, a fiatalok igényeinek, érdekeinek megfelelően létrehozott szervezetek tevékenységében való részvétel, integráció mértéke nem magasabb, mint a „felnőtt-centristák” körében. Alapvető különbség a nemzetiség szerinti alminták között abban mutatkozik, hogy a magyar ifjúságcentristák körében erőteljesebb a szülők orientációival kapcsolatos negatív viszonyulás mértéke, magánéleti önállósodásukra való törekvésük intenzívebb, fokozottabban jellemző rájuk a politikai, valamint a tradicionális értékeket hordozó intézményekkel (egyház, népi hagyományok) kapcsolatos negatív attitűd is. A magyar diákok ezen csoportjának esetében tehát egy jobban körvonalazott, fogalmilag pedig a nyugati szakirodalom definíciójához közelebb álló ifjúságcentrizmusról beszélhetünk.

Egyértelmű azonban az, hogy mind a magyarok, mind pedig románok esetében jelentékeny potenciál mutatkozik egy formálódó ifjúsági kultúrán nyugvó autonóm civil ifjúsági struktúra kialakítására, melynek úgy a civil társadalomban, mint a politikai porondon való jelenléte nélkülözhetetlen egy tartós demokrácia létrejöttében és fennmaradásában.

Ifjúságcentrizmus és politikai tolerancia

Az előző részben láttuk, hogy az ifjúságcentrizmus problémája közvetlenül kapcsolódik az önállósodás klasszikus kérdésköréhez: eltávolodás a szülők világtól, konformálódás az ifjúsági kultúra által kitermelt sajátos normákhoz. Azt is láthattuk, hogy az ifjúságcentrizmus fogalma általában az autoritás elutasításának különböző formáit is takarja, mely a politikai attitűdök formálódására is jelentős befolyással lehet.

A kérdés, amit ebben a részben nagyító alá teszünk, arra vonatkozik, hogy létezik-e kapcsolat a vizsgált tanulók ifjúságcentrizmusa és a politikai toleranciája között egy olyan társadalmi-politikai kontextusban, ahol a diskurzus szintjén mind a nacionalizmus, mind a multikulturalizmus retorikája jelen van. A politikai toleranciát a másik etnikumúakkal egy hipotetikusan létrehozandó kapcsolat elfogadott legmagasabb intimitási fokával mértük.⁷ A regresszióelemzés során elvégzett számítások eredményei a román és a magyar középiskolások politikai toleranciáját illetően lényeges eltérésekről tanúskodnak:

6. táblázat

Kapcsolat az ifjúságcentrizmus és a más nemzetiségű személlyel hipotetikusán létrehozandó kapcsolat intimitási foka között (regressziós együtthatók)

	Román alminta	Magyar alminta
Erdélyi román	0,051	0,128
Regáti román	0,004	0,159
Német	0,032	0,013
Erdélyi magyar	0,002	0,084
Magyarországi magyar	0,125	0,183
Cigány	0,069	0,049

kiemelttel: szignifikáns összefüggés

⁷ A kapcsolat intimitás-fokát, a témánknak megfelelően, egy részben módosított Bogardus skálával mértük, a válaszalternatívák tartalmilag a „Családomba fogadnám”-tól az „Egy országban sem laknék vele” itemig terjednek.

A román almintát vizsgálva úgy tűnik, hogy az ifjúságcentrizmus és az együtt élő nemzetiségekkel szembeni politikai tolerancia között nincs szignifikáns összefüggés (egyetlen magas regressziós béta értéket találtunk, a magyarországi magyarokkal szembeni viszonyulás esetében). Ezt az eredményt igazolják vissza, indirekt formában a pártpreferenciákra adott válaszok is: nincs szignifikáns összefüggés az ifjúságcentrizmus és a kisebbségi politikájuk alapján szélsőségeseknek deklarált politikai pártokra eső opciók gyakorisága között. A magyar diákok esetében úgy tűnik, hogy az ifjúságcentristák nehezebben fogadnak el közvetlenebb viszonyt a többségi nemzet tagjaival szemben.

A középiskolások politikai-állampolgári ismerete valamint az együtt élő nemzetekkel szembeni sztereotip attitűdök kialakulása közötti összefüggés nem igazolódott be a magyar almintán⁸ és konklúzióként az a megállapítás fogalmazódott meg miszerint a sztereotip viselkedés elemzésének dimenziója az kell legyen, ahogyan a kisebbség a többségkisebbség viszonyát perceptuálja. Úgy tűnik, hogy ez a megállapítás fokozottan érvényes az ifjúságcentristákra a magyar almintán belül: a politikai intézményekkel szemben tanúsított evidensen elutasító attitűdjük arra vall, hogy kisebbségi státusukban fokozottan veszélyeztetettnek érzik magukat, feltehetőleg ezzel magyarázható a többségi nemzettel szembeni nagyobb vélt szociális távolságuk is. Ez összhangban van azzal is, hogy nem kevésbé toleránsak a minta többi részénél a németekkel és a cigányokkal, tehát az együttélő kisebbségi etnikumokkal szemben. Érdekes továbbá, hogy az erdélyi románokhoz hasonlóan határolódnak el a magyarországi magyaroktól is, ami az ifjúságcentristák erőteljesebb regionális öntudatára vall. Ezt a megállapítást más eredmények is igazolták: az ifjúságcentristák körében arányaiban többen vannak azok, akik szülőföldjüként Erdélyt vagy szülőhelyüket nevezték meg, mint a minta többi részében.

⁸ Ezzel kapcsolatban lásd Kiss Dénes tanulmányát ebben a kötetben.

Melléklet:

Ifjúságcentrizmus-skála:

1. A rendőrök durván bánnak a fiatalokkal
2. Társadalmunkban mindenhol ellenségeskedést tapasztalsz a fiatalokkal szemben.
3. Társadalmunk mindent megtesz a fiatalokért.
4. A fiataloknak nem szabad mindent eltérniük munkahelyükön, hanem ha kell vissza kell vágniuk.
5. Tulajdonképpen sokat köszönhetek a szüleimnek.
6. Töreksem arra, hogy megértsem szüleimet, még ha ez időnként nehezen is megy.
7. A fiatalok problémáit valójában nagyon kevés felnőtt érti meg.
8. Nem sokat adok a felnőttek tapasztalataira, inkább a magaméra hagyatkozom.
9. A hasonló korú barátaimtól több tapasztalatot szerzek, többet tanulok, mint a szüleimtől.
10. A szüleim állandóan beleszólnak olyan dolgokba, amelyek nem tartoznak rájuk. (Watts, Zinnecker; 1993)

A mínusszal jelölt válaszalternatívák az értékelés során megfordítandók. A válaszadók egyetértésüket vagy egyet nem értésüket egy 1-től 7-ig terjedő skálán jelölhették be így az ifjúságcentrizmus mutató 10-től 70-ig vehet fel értékeket minden alany esetében.

Irodalom

- GÁBOR K. (1996): Ifjúságkutatói tézisek. In.: Ifjúságkutatás, Educatio füzetek, Oktatókutatató Intézet, 1996, 5-11.
- GÁBOR K. (1996): Társadalmi átalakulás és ifjúsági korszakváltás, id. 13-34.
- GÁBOR K.-MOLNÁR (1992): Az ifjúsági kultúra korszakváltása. In: Gábor K. (szerk.) Civilizációs korszakváltás és ifjúság, Szociológiai Műhely, Szeged, 1992.
- GÁBOR K. (1992): A középiskolát végzettek középosztályosodása. In: Gábor K. (szerk.) Civilizációs korszakváltás és ifjúság, Szociológiai Műhely, Szeged, 1992.
- MEEUS, W.-RAAJMAKERS, Q VOLLENBERGH, W. (1991): Politikai intolerancia és ifjúsági korszakváltás a serdülőkorban In: Gábor K. (szerk.): Civilizációs korszakváltás és ifjúság. A kelet- és nyugat-európai ifjúság kulturális mintái, JATE, Szeged.
- SZABÓ L-ÖRKÉNY A. (1998): Tizenévesek állampolgári kultúrája, Minoritás, Budapest
- WATTS, M.-ZINNECKER, J (1992): Ifjúsági kultúra és politika a német fiatalok körében: az ifjúságcentrizmus hatásai. In: Gábor Kálmán (szerk.) Civilizációs korszakváltás és ifjúság. Szociológiai Műhely, Szeged.
- ZINNECKER, J. (1992): A fiatalok a társadalmi osztályok terében in. Gábor K. (szerk.) Civilizációs korszakváltás és ifjúság, Szociológiai Műhely, Szeged, 1992.